

Колективните искове: експертен анализ на предявяването им в България

Татяна Маркова*

Резюме: В статията е проведен експертен анализ на иницирането на колективна съдебна процедура в България. Експертните предявители на такъв иск предвиждат какви ще бъдат паричните последици за тях. Възприемайки подхода на икономическия анализ на правото, доказваме, че у нас група физически лица, рационални индивиди, няма да иницират колективна процедура. Сдружения на потребителите рядко ще завеждат такива дела, за разлика от Комисията за защита на потребителите.

Ключови думи: колективен иск, експертен анализ, завеждане на дело, ползи и разходи.

JEL: K40, K41, K49.

Увод

В правните норми, регламентиращи тази процедура, в различните държави се съдържат и различни дефиниции на понятието колективен иск. Но най-общо казано, той позволява чрез едно съдебно дело да се защитят правата на множество жертви, увредени от дадено нарушение. Процедурата има различни подвидове. Така напр. в зависимост от целта им колективните искове могат да се подразделят на такива за преустановяване на нарушение и за обезщетение на потърпевшите. Като цяло те са широко разпространени в САЩ.

В значително по-малка степен биват използвани в държави от Европейския съюз, вкл. в България, както и в други страни.

В българската научна литература процедурата остава и до днес почти изцяло неизследвана. Марков (2007) разглежда в юридически аспект колективните искове за защита на потребителите у нас. Можем да цитираме и трудовете на Сталев и др. (2012, с. 773-780) и Пунев и др. (2012, с. 819-824), посветени на Гражданския процесуален кодекс (ГПК)¹.

В настоящото проучване е използван методологичният подход на икономическия анализ на правото – направление, намерило широко развитие в САЩ и в много голяма степен неексплоатирано у нас². Въпросното направление предлага възможности за изследване на правните норми през призмата на икономическите категории. Една от възможните перспективи е правните механизми да бъдат разглеждани от експертен гледна точка. Преди започване на съдебна процедура експертите инициатори на последната антиципат какви ще бъдат паричните последици за тях от различни варианти. На тази база се формират решенията за предявяване на колективен или индивидуален иск, за въздържане от съдебен спор и пр.

В настоящата статия е проведен експертен анализ на предявяването на колективни искове.

* Татяна Маркова е докторант в катедра „Икономика“, на Стопанския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, e-mail: markova.tatiana@yahoo.com

¹ В глава тридесет и трета от ГПК е регламентирано производството по колективни искове.

² Седларски (2011) прави обзор на най-важните характеристики на икономическия анализ на правото.

анте анализ на завеждането на колективни дела у нас. Тя има за цел да изследва избора на физически лица, сдружения на потребителите и Комисията за защита на потребителите по отношение иниципирането на този род процедура. Както ще стане ясно в хода на изложението, тези субекти имат право да завеждат такива дела. За да разгледаме избора на физически лица – евентуални предявители, провеждаме анализ ползи – разходи от колективен иск. Впоследствие предвид характера на посочените организации, изследваме предимно разходите за самите тях от такава съдебна процедура. Първо обаче е направен кратък обзор на съществуващи проучвания, които разглеждат колективните искове от екс анте гледна точка.

1. Екс анте анализ на процедура-та: преглед на литературата

Една от основните идеи, които се застъпват в икономическите изследвания на този вид искове е следната. Екс анте, т.е. преди евентуалното иниципиране на съдебната процедура, потърпевшите „измерват“ паричните последици за самите тях от различни алтернативи – колективно дело, индивидуално или никакво. Така те могат да направят сравнение между въпросните алтернативи. Ако се окаже, че колективната процедура е икономически най-изгодна за поне част от потърпевшите, то тя бива иниципирана.

Някои автори – Lee (2004), Che (1996) и Deffains, Langlais (2011) – изследват в гетайли избора на пострадалите между двата вида дела. Във всяко едно от тези проучвания обаче се разглежда различен контекст, възприемат се различни хипотези и се достига до различни резултати.

Lee (2004) изследва действията на идентични жертви в гържава, в която се

прилага общото право (англ. език – Common law)³. Казусите на пострадалите са еднакви и вредите им са причинени от един и същ нарушител. От труда на посочения автор става ясно, че жертвите могат да иниципираат последователни във времето индивидуални дела, както и колективна процедура. Някои от характеристиките на общото право (като напр. че съдебните решения, т.нар. прецеденти, са важен източник на правото) правят така, че е възможно исковете да бъдат предявявани последователно.

Che (1996) изследва избора на множество жертви, претърпели вреди от един нарушител, между индивидуални дела и американската федерална колективна процедура⁴. Ключова хипотеза тук е наличието на информационни асиметрии. Типът на всеки пострадал е частна информация за самия пострадал. Направени са и редица други допускания – относно начина на формиране на обезщетения, размера на съдебните разходи на пострадалите и пр. От труда на Che (1996) в крайна сметка става ясно, че са възможни различни варианти по отношение избора на множеството жертви в полза на единия или другия вид процедура (колективна и индивидуална).

Deffains, Langlais (2011) не посочват за коя конкретна гържава се отнася техният анализ. Направени са обаче редица специфични хипотези. Характерно за това изследване е, че колективното дело се обвързва със споделяне на информация

³ Става дума за страни като Великобритания, САЩ, Австралия и др. Съдилищата могат да „изработват“ правни норми чрез създаване на прецеденти (постановяване на съдебни решения). Последните са важен източник на правото. При континенталната правна система съдиите главно прилагат правните норми, установени от законите в широк смисъл.

⁴ Същата е регламентирана от правило 23 на Федералните правила за гражданско съдопроизводство (англ. език – Federal Rules of Civil Procedure).

между жертвите (участници в делото) относно отговорността на ответника. Това споделяне на информация, т.е. обединяване на доказателства, може да се явява стимул за инициране на колективна процедура.

В продължението на статията е предложен екс анте анализ на завеждането на този род дела у нас. Изяснен е критерият за инициране на колективна процедура от група физически лица, потърпевши от едно нарушение. Впоследствие аргументираме защо той не е валиден за сдружения на потребителите и Комисията за защита на потребителите (КЗП). Изследвано е решението на група физически лица у нас дали да предявят колективен иск. Накрая вниманието е фокусирано върху избора на сдружения на потребителите и КЗП по отношение иницирането на такъв род процедури.

2. Екс анте анализ на предявяване на колективен иск в България

В литературата Law and Economics широко се възприема, че рационален индивид, понесъл вреди от даден нарушител, екс анте „измерва“ паричните последици за самия него от евентуално съдебно дело. Потърпевшият иницира индивидуална процедура, ако очакваните за него ползи са най-малко равни на очакваните за него разходи. С други думи, пострадалият трябва да антиципира, че обезщетението, което ще му бъде присъдено, ще е поне толкова високо, колкото свързаните с делото разходи. Ако това условие не е изпълнено, то потърпевшият се въздържа от предявяване на иск, защото предвижда, че процедурата ще генерира загуби. Последните ще се прибавят към причинените вече вреди. И всъщност по-малко неизгодно за жертвата е да абсорбира нанесените ѝ щети.

Впрочем горните разяснения загатват някои възможни позитивни аспекти на ко-

лективното дело. Онези потърпевши, които се въздържат от предявяване на индивидуален иск, тъй като той е неизгоден за тях (очакваните ползи са по-ниски от очакваните разходи), имат възможност да потърсят правата си съвместно с други потърпевши от поведението на същия нарушител.

Следвайки подхода на икономическия анализ на правото, е разумно да приемем, че когато колективно дело може да бъде заведено от няколко лица (физически), ако са рационални индивиди, те отново пресмятат екс анте какви ще бъдат последиците за тях от евентуалното започване на такава процедура. По силата на чл. 379, ал. 3 от Гражданския процесуален кодекс (ГПК) у нас иск за обезщетение на вреди, причинени на колективен интерес, е възможно да бъде предявен и от няколко лица, които твърдят, че колективният им интерес е увреден от едно нарушение. Не е необходимо последните да са формално организирани в група (Сталев и др., 2012, с. 774). С цел опростяване, допускаме, че тези жертви са идентични и казусите на всяка една от тях са еднакви. Тези лица ще започнат колективна процедура, ако очакваните им единични ползи са поне толкова големи, колкото очакваните им единични разходи – т.е. ако очакваната единична печалба (на едно лице) е по-голяма или равна на 0. Освен това решението на въпросните лица за предявяване на колективен иск ще бъде базирано върху съпоставяне на очакваните резултати с тези, очаквани от съответни индивидуални искове. Всеки индивид предвижда екс анте кой от двата вида дело е по-изгоден за него. По този начин се формира решението за предявяване на колективен иск или индивидуални искове. Първата опция ще бъде избрана, ако за тези лица съответната очаквана единична печалба

надвишава или е равна на очакваните печалби при стандартни дела.

В обобщение нека посочим, че тук ние възприемаме следния икономически критерий за започване на колективен иск. Последният ще бъде предявен, ако очакваната единична печалба за лицата-предявители е по-голяма или равна на 0 и ако е по-голяма или равна на очакваната печалба от съответни индивидуални дела. Ако тези условия не са изпълнени, въпросните индивиди нямат икономически интерес от иниципиране на колективна процедура.

По силата на чл. 379, ал. 3 от ГПК няколко лица, които претендират, че колективният им интерес е увреден от едно нарушение имат право да предявят от името на всички увредени иск срещу нарушителя. Искът може да бъде за обезщетение на вредите, причинени на този интерес.

Как стоят нещата по отношение на индивидуалната процедура? Лице, което твърди, че е било увредено от нарушение, има право да предяви от свое име иск срещу нарушителя. Искът може да бъде за обезщетение на причинените на това лице вреди.

Следва да отбележим, че ако се ограничим само с разсъждения за решението на група потърпевши дали да започнат колективна процедура, то нашият анализ би бил непълен. В България, а и в други страни – членки на Европейския съюз, такъв иск може да бъде предявен и от организации. Така у нас законът позволява (чл. 379, ал. 2 и 3 от ГПК) процедурата да бъде започната и от създадена инцидентно от потърпевшите организация (Сталев и др., 2012, с. 774), както и от действаща специализирана организация. По реда на производството по колективни искове (глава 33 от ГПК) се разглеждат и исковете за защита на потребителите. Съгласно чл. 186, ал. 1 от Закона за защита на потребителите

(ЗЗП) сдруженията, включени в специален списък⁵, могат да завеждат дела за преустановяване или за забрана на действия или търговски практики, които са в нарушение на колективните интереси на потребителите. В ЗЗП изрично се упоменава, че такава процедура има право да иниципира и Комисията за защита на потребителите (КЗП) (чл. 186, ал. 3). Това пояснение е необходимо, тъй като КЗП има различен статут и е колегиален орган към министъра на икономиката (чл. 165, ал. 1, изречение второ, ЗЗП). В Закона се уточнява, че сдруженията на потребителите имат право да завеждат дела за обезщетяване на вредите, нанесени на колективните интереси на потребителите, но компенсацията бива получена от самото сдружение (чл. 188). Те могат също да предявяват искове за обезщетение на претърпени от потребителите вреди, но при условие, че са изпълнени определени изисквания, сред които писмено упълномощаване на организацията поне от двама потърпевши (чл. 189 от ЗЗП).

Според нас би било неуместно да се твърди, че решението за започване на колективно дело от сдружения на потребителите и от КЗП е мотивирано от тясно икономическа логика. Т.е. тук намираме за неуместно да се каже, че процедурата ще бъде иниципирана, ако очакваните за предявителя ползи са по-големи или равни на очакваните за него разходи. Разглежданите субекти са съответно организации с нестопанска цел, които действат изключително в интерес на потребителите (чл. 168, ал. 1, т. 1 от ЗЗП) и юридическо лице, колегиален орган към министъра на икономиката (чл. 165, ал. 1 от ЗЗП). Част от дейността на този ор-

⁵ По силата на чл. 164, ал. 1, т. 7 от ЗЗП министърът на икономиката съставя списък на квалифицираните организации в България, които имат правен интерес да предявяват искове за преустановяване или за забрана на действия или търговски практики, нарушаващи колективните интереси на потребителите.

ган е да предявява искове за колективна защита на потребителите (чл. 165, ал. 3, т. 3 от ЗЗП). Все пак ще видим, че въз основа на анализ на разходите от колективни дела е възможно да се предвиди поведението на разглежданите субекти.

В продължението на статията първо е изследвано решението на група физически лица у нас дали да предявят такъв иск. Както вече бе изяснено, колективно дело ще бъде заведено, ако от гледна точка на тези потърпевши очакваната единична печалба е по-голяма или равна на 0 и надвишава или е равна на очакваната печалба от индивидуално дело. Впоследствие вниманието е фокусирано върху избора на сдруженията на потребителите и КЗП.

Как стоят нещата от гледна точка на физическите лица – евентуални предявители?

У нас колективните искове за обезщетение (чл. 379, ал. 3 от Гражданския процесуален кодекс) на практика не генерират компенсация, макар тази възможност да съществува законово. Съдилищата не присъждат такова.

В този смисъл вероятността за спечелване на процеса, т.е. за присъждане на обезщетение, клони към 0. Все пак нека посочим, че когато с решението по колективно дело се присъжда компенсация, съдът трябва да се произнесе по каква сметка тази сума да бъде внесена (Сталев и др., 2012, с. 780). Той може да постанови обезщетението да бъде внесено по сметка на едно от лицата, предявили иска, по сметка на общо разпореждане на лицата-предявители или по сметка на общо разпореждане на жертвите (чл. 387, ал. 1 от ГПК). Когато обаче съдът е избрал една от първите две алтернативи за първоначално внасяне на компенсацията, „той ще задължи титулярите по тези сметки да прехвърлят сумите по специална сметка на увредените

лица” (Сталев и др., 2012, с. 780). Той свиква общо събрание на последните (чл. 388, ал. 1 от ГПК). То избира комитет, който да се разпорежда с внесеното обезщетение и взема решение за действията, които възлага на комитета да извърши (чл. 388, ал. 2). Как точно „става” разпореждането с тази сума ни е трудно да изясним, доколкото на практика не биват присъдени компенсации. В определение 603 от 20. 10. 2011 г. по гр. г. № 556 от 2011 г., г. к., IV г. о. на Върховния касационен съд се посочва, че обезщетението за увредения колективен интерес се предоставя общо на увредените лица и служи за отстраняване на последиците от нарушението или за създаване на условия такова нарушение да не бъде извършвано. Предвид горното изложение, възникват някои важни въпроси. Например възможно ли е компенсацията да бъде разпределена между жертвите – тя е за увреден колективен интерес?

Така или иначе, както вече посочихме, вероятността за спечелване на процеса, т.е. за присъждане на обезщетение, клони към 0. Следователно очакваните за евентуалните предявители единични ползи от колективен иск също клонят към 0. Дори ако предположим чисто хипотетично, че очакваните единични разходи са нулеви, от гледна точка на тези индивидуализирането на процедурата реално е лишено от смисъл.

Тези разходи са обаче значителни. На първо място, нека отбележим, че при подаване на исковата молба трябва да се внесе държавна такса. При оценяем интерес тази такса е равна на 4 % от цената на иска, но не по-малко от 50 лв. (чл. 4, ал. 1 от Тарифа за държавните такси, които се събират от съдилищата по Гражданския процесуален кодекс). При колективно дело цената на иска е висока, защото той е от името на всички увредени.

На второ място, евентуалните предявители могат да понесат и разходи за разгласяване (в средствата за масова информация) на иницирането на процедурата. По силата на чл. 382, ал. 2, т. 1 от ГПК съдът определя подходящ начин за оповестяването на иска – брой съобщения, чрез кои медиуми и в продължение на колко време трябва да бъдат направени. Определението може да бъде обжалвано (чл. 382, ал. 3 от ГПК).

На трето място, аналогично на ситуацията при индивидуални дела, тези лица следва да внесат разноски за събиране на посочени от тях доказателства. Ясно е, че тези суми ще бъдат значителни при колективен иск.

Освен това съобразно изискването на законодателя, към исквата молба трябва да се представят доказателства за възможностите на предявителите да понесат тежестите, свързани с водене на делото, вкл. разноските (чл. 380, ал. 3 от ГПК). При отхвърляне на иска индивидите, започнали процедурата, могат да бъдат осъдени да заплатят и разноски на ответника.

Резултатът, до който достигахме е, че от гледна точка на няколко физически лица – евентуални предявители, очакваната единична печалба от колективна процедура не е по-голяма или равна на 0. Една такава жертва не очаква да получи обезщетение вследствие на делото, но предвижда, че ще понесе значителни разходи. Следователно колективен иск няма да бъде предявен от група рационални индивиди. Стандартни дела ще бъдат заведени, ако е изпълнено посоченото по-горе условие.

Впрочем дори въпросните лица да иницират колективна процедура по някаква причина, те трябва да са в състояние да заплатят напр. държавната такса – плащането ѝ е условие за редовност на исквата молба.

Така или иначе, въз основа на проведен

анализ ползи-разходи резултатът, до който достигнахме, е, че у нас физически лица няма да предявяват такива искове. Защото просто нямат икономическите стимули да го сторят. Важното в разглеждания контекст обаче не е, че делото няма да бъде заведено. А че на жертвите няма да бъде присъдено обезщетение и следователно нарушителят няма да бъде „наказан“ за повреждането си. Тази констатация е тревожна, когато потърпевшите са претърпели малки по размери щети, така че индивидуалните искове са икономически неизгодни (очакваните за тези лица ползи са по-ниски от очакваните за тях разходи) и няма да бъдат предявени.

В продължението на статията ще изследваме избора на сдружения на потребителите и КЗП по отношение иницирането на колективна процедура. Както трябва да е станало ясно от изложението, тук не може да се говори за икономически критерий в чист вид за предявяване на такъв иск (т.е. очакваните за предявителя ползи да са по-големи или равни на очакваните за него разходи), тъй като става дума за организации с нестопанска цел и орган към министъра на икономиката. Целта на разглежданите субекти е да защитават интересите на потребителите. В анализа по-долу е направено разграничение между избора на сдруженията, от една страна, и КЗП, от друга страна. От изследването ще стане ясно защо това разграничение е необходимо.

Все пак кои са очакваните ползи от гледна точка на сдруженията от инициране на такава процедура? Така напр. може да се каже, че един от критериите за финансиране на представителните сдружения на потребителите⁶ от държавата е и броят предявени колективни искове от

⁶ Дефиницията за представителност и реда за получаване на този статут са изяснени в чл. 170 от ЗЗП.

съответната организация през годината. (Съгласно чл. 6, ал. 1 от Наредба № РД - 16 - 1117 от 1 октомври 2010 г. за условията и реда за предоставяне на финансови средства на представителните сдружения на потребителите от държавата броят заведени такива дела през годината е един от компонентите на обема на извършената от сдружението работа в интерес на потребителите. Според чл. 5, ал. 1 обемът пък е един от критериите за финансиране). Освен това съгласно чл. 188 от ЗЗП сдруженията имат право да предявяват искиове за обезщетяване на вредите, нанесени на колективните интереси на потребителите, като компенсацията бива получена от самата организация и може да бъде изразходвана само за защита на интересите на последните.

На практика обаче очаквани ползи почти няма. Финансирането на представителните сдружения от държавата е силно ограничено и подчинено на строги правила. Освен това възможността за обезщетяване, предвидена в чл. 188 от ЗЗП, е почти единствено теоретична.

Очакваните за сдруженията разходи от колективна процедура могат обаче да са значителни. При предявяване на иск с оценяем интерес (чл. 188 от ЗЗП) държавната такса е равна на 4 % от цената на иска, но не е по-малка от 50 лв. (чл. 4, ал. 1 от Тарифа за държавните такси, които се събират от съдилищата по Гражданския процесуален кодекс). При неоценяем интерес (чл. 186, ал. 1 от ЗЗП) тя е до 80 лв., но не по-малка от 30 лв. (чл. 4, ал. 2 от Тарифата). Освен това сдруженията понасят разходи за разгласяване на иницирирането на процедурата. Както посочихме, съгласно чл. 382, ал. 2, т. 1 от ГПК съдът определя подходящ начин за оповестяването на иска, като определението може да бъде обжалвано (чл. 382, ал. 3 от ГПК). Също така сдруженията

трябва да внесат разноски за събиране на посочени от тях доказателства. Следва да отбележим и че при спечелване на делото поне част от тези суми ще бъдат възстановени на сдруженията (всички такси и признатите от съда разноски).

И тук съществен момент е изискването на чл. 380, ал. 3 от ГПК, т.е. към исковата молба да се представят доказателства за възможностите на организацията да понесе тежестите, свързани с процедурата, вкл. разноските. Ответникът може умишлено да предизвика такива разноски, че ако спечели, да срина финансово сдружението. (Най-общо казано, при отхвърляне на иска ищецът заплаща на ответника признатите от съда разноски).

Разбира се сдруженията следва да са в състояние да финансират евентуално колективно дело, дори ако вероятността да спечелят е 1. При липса на достатъчно ресурси те просто се въздържат от инициране на такива процедури. Като цяло сдруженията на потребителите у нас разполагат с ограничени финансови средства. Това има възпиращ ефект върху предявяването на колективни искиове.

Следователно в България сдруженията рядко ще завеждат такива дела. Очакваните за тези организации разходи от колективна процедура могат да са значителни. Дори ако те са нулеви (поради възстановяване от ответника), сдруженията следва да са в състояние да осигурят първоначалното финансиране на делото. Изводът, който следва, е, че рядко действия или търговски практики, нарушаващи колективните интереси на потребителите, ще могат да бъдат преустановявани или забранявани вследствие искиове, предявени от сдружения. Освен това в разглеждания контекст рядко ще може нарушителят да бъде „наказан“ чрез изплащане на обезщетение.

Що се отнася до Комисията за защита

на потребителите, както вече отбелязахме, предявяването на колективни искове е част от дейността на този орган (чл. 165, ал. 3, т. 3 от ЗЗП). Изяснено бе, че КЗП може да иницира процедури от този тип на основание чл. 186, ал. 3 от ЗЗП (за преустановяване или за забрана на действия или търговски практики, които са в нарушение на колективните интереси на потребителите). Няма възможността обаче да завежда дела за обезщетение.

От казаното следва, че държавната такса, дължима от КЗП, е за искове с не-оценяем интерес (т.е. тя е равна най-много на 80 лв – чл. 4, ал. 2 от Тарифата за държавните такси, които се събират от съдилищата по Гражданския процесуален кодекс). Освен това някои от очакваните за сдруженията разходи са равни на 0 тук, т.е. не съществуват. Така напр. КЗП бива представлявана от нейн юрисконсулт, който не получава възнаграждение за това. При спечелване на делото всички такси и признатите от съда разноски ще бъдат възстановени на Комисията.

Разпоредбата на чл. 380, ал. 3 от ГПК всъщност няма възпиращ ефект върху предявяването на колективни искове от КЗП. Комисията е на бюджетна издръжка; освен това при искове, предявени от държавна организация, е малко вероятно ответникът умишлено да предизвика големи разноски.

Следователно този орган често ще иницира колективни процедури. Т.е. в разглеждания контекст често ще могат да бъдат преустановявани или забранявани действия или търговски практики, които са в нарушение на колективните интереси на потребителите.

В научната литература, посветена на колективните искове, доминира твърдението, че те имат съществени преимущества за увредените лица. Аргументира се напр., че процедурата генерира икономии от ма-

щаба по отношение на съдебните разходи на жертвите, т.е. по-ниски единични съдебни разходи в сравнение с индивидуалната такава (Che, 1996; Deffains, Langlais, 2011 и др.). Най-общо казано, по-ниските единични разходи резултат от разпределението на „тежестта“ върху повече потърпевши. Аргументира се също, че при колективно дело е налице обединяване на доказателства относно отговорността на ответника (Deffains, Langlais, 2011). По тези и други причини жертвите предпочитат колективното дело пред индивидуалното и първото бива заведено. Резултатът, до който ние достигнахме обаче, е, че у нас група физически лица, рационални индивиди, не предпочитат този род процедура. Очакваните за евентуалните предявители единични ползи от колективен иск клонят към 0, дори при обединяване на доказателства за отговорността на ответника. Даже ако предположим, че очакваните единични разходи са нулеви, за тези лица (евентуалните предявители) завеждането на делото всъщност няма смисъл.

Според някои представители на сдружения на потребителите у нас рискът за съответната организация при колективен иск е висок. Основният аргумент, който се изтъква е, че ответникът може да предизвика толкова големи разноски, че при спечелване на делото да срина финансово сдружението. Горната позиция е в унисон с нашия извод, че в България този тип организации рядко ще завеждат такива дела.

Доказахме също, че Комисията за защита на потребителите често ще иницира колективни процедури. Обратно на ситуацията в САЩ, основната роля в завеждането на такива дела у нас ще играе публичен орган. Предвид неговия характер, този орган според нас ще защитава интересите на потърпевшите.

Заключение

Следвайки подхода на икономическия анализ на правото и разсъждавайки от експертна гледна точка, стигнахме до извода, че у нас физическите лица няма да предявяват колективни искове по една много проста причина. Те нямат стимулите да го сторят. Когато индивидуалните дела са икономически неизгодни за жертвите, те също не предлагат реална възможност за обезщетение на увредените лица.

В последната ситуация потърпевшите биха могли да се обърнат към сдружение на потребителите. При определени условия то може да предяви иск за компенсация на претърпени индивидуални вреди (чл. 189 от ЗЗП).

Обоснован бе изводът, че в България сдружения на потребителите рядко ще завеждат колективни дела. Съответните очаквани разходи могат да са значителни. Освен това у нас сдруженията на потребителите разполагат с ограничени финансови средства.

От така проведенения анализ следва заключението, че основната роля в предявяването на колективни искове в България се пада на Комисията за защита на потребителите. Недостатък на процедурата тук е обаче, че тя не може да бъде за обезщетение на увредените лица.

Следвайки аргументи, присъщи за нормативния икономически анализ на правото, биха могли да бъдат формулирани препоръки за евентуално изменение на някои от разпоредбите, регламентиращи колективните искове у нас. Разсъждения и предложения в тази посока обаче излизат извън целта на настоящата статия.

Цитирани източници:

Граждански процесуален кодекс (Обн. ДВ. бр. 59 от 20 Юли 2007 г., изм. ДВ. бр. 50 от 30 Май 2008 г., изм. ДВ. бр. 63 от 15 Юли

2008 г., изм. ДВ. бр. 69 от 5 Август 2008 г., изм. ДВ. бр. 12 от 13 Февруари 2009 г., изм. ДВ. бр. 19 от 13 Март 2009 г., изм. ДВ. бр. 32 от 28 Април 2009 г., изм. ДВ. бр. 42 от 5 Юни 2009 г., изм. ДВ. бр. 47 от 23 Юни 2009 г., изм. ДВ. бр. 82 от 16 Октомври 2009 г., изм. ДВ. бр. 13 от 16 Февруари 2010 г., изм. ДВ. бр. 100 от 21 Декември 2010 г., изм. ДВ. бр. 5 от 14 Януари 2011 г., изм. ДВ. бр. 45 от 15 Юни 2012 г., изм. и доп. ДВ. бр. 49 от 29 Юни 2012 г., доп. ДВ. бр. 99 от 14 Декември 2012 г., изм. и доп. ДВ. бр. 15 от 15 Февруари 2013 г., изм. ДВ. бр. 66 от 26 Юли 2013 г., изм. ДВ. бр. 53 от 27 Юни 2014 г.), изм. ДВ. бр. 98 от 28 Ноември 2014 г..

(Grazhdanski protsesualen kodeks (Obn. DV. br. 59 ot 20 Yuli 2007 g., izm. DV. br. 50 ot 30 May 2008 g., izm. DV. br. 63 ot 15 Yuli 2008 g., izm. DV. br. 69 ot 5 Avgust 2008 g., izm. DV. br. 12 ot 13 Fevruari 2009 g., izm. DV. br. 19 ot 13 Mart 2009 g., izm. DV. br. 32 ot 28 April 2009 g., izm. DV. br. 42 ot 5 Yuni 2009 g., izm. DV. br. 47 ot 23 Yuni 2009 g., izm. DV. br. 82 ot 16 Oktomvri 2009 g., izm. DV. br. 13 ot 16 Fevruari 2010 g., izm. DV. br. 100 ot 21 Dekemvri 2010 g., izm. DV. br. 5 ot 14 Yanuari 2011 g., izm. DV. br. 45 ot 15 Yuni 2012 g., izm. i dop. DV. br. 49 ot 29 Yuni 2012 g., dop. DV. br. 99 ot 14 Dekemvri 2012 g., izm. i dop. DV. br. 15 ot 15 Fevruari 2013 g., izm. DV. br. 66 ot 26 Yuli 2013 g., izm. DV. br. 53 ot 27 Yuni 2014 g), izm. DV. br. 98 ot 28 Noemvri 2014 g.

Закон за защита на потребителите (Обн. ДВ. бр. 99 от 9 Декември 2005 г., изм. ДВ. бр. 30 от 11 Април 2006 г., изм. ДВ. бр. 51 от 23 Юни 2006 г., изм. ДВ. бр. 53 от 30 Юни 2006 г., изм. ДВ. бр. 59 от 21 Юли 2006 г., изм. ДВ. бр. 105 от 22 Декември 2006 г., изм. ДВ. бр. 108 от 29 Декември 2006 г., изм. ДВ. бр. 31 от 13 Април 2007 г., изм. ДВ. бр. 41 от 22 Май 2007 г., изм. ДВ. бр. 59 от 20 Юли

2007 г., изм. ДВ. бр. 64 от 7 Август 2007 г., изм. ДВ. бр. 36 от 4 Април 2008 г., изм. ДВ. бр. 102 от 28 Ноември 2008 г., изм. ДВ. бр. 23 от 27 Март 2009 г., изм. ДВ. бр. 42 от 5 Юни 2009 г., изм. ДВ. бр. 82 от 16 Октомври 2009 г., изм. ДВ. бр. 15 от 23 Февруари 2010 г., изм. ДВ. бр. 18 от 5 Март 2010 г., изм. ДВ. бр. 97 от 10 Декември 2010 г., изм. ДВ. бр. 18 от 1 Март 2011 г., изм. ДВ. бр. 38 от 18 Май 2012 г., гон. ДВ. бр. 56 от 24 Юли 2012 г., изм. ДВ. бр. 15 от 15 Февруари 2013 г., изм. и гон. ДВ. бр. 27 от 15 Март 2013 г., изм. ДВ. бр. 30 от 26 Март 2013 г., изм. и гон. ДВ. бр. 61 от 25 Юли 2014 г.), изм. ДВ. бр. 14 от 20 Февруари 2015 г.

(Закон за заштита на потребителите (Обн. ДВ. бр. 99 от 9 Декември 2005 г., изм. ДВ. бр. 30 от 11 Април 2006 г., изм. ДВ. бр. 53 от 30 Юни 2006 г., изм. ДВ. бр. 59 от 21 Юли 2006 г., изм. ДВ. бр. 105 от 22 Декември 2006 г., изм. ДВ. бр. 108 от 29 Декември 2006 г., изм. ДВ. бр. 31 от 13 Април 2007 г., изм. ДВ. бр. 41 от 22 Май 2007 г., изм. ДВ. бр. 59 от 20 Юли 2007 г., изм. ДВ. бр. 64 от 7 Август 2007 г., изм. ДВ. бр. 36 от 4 Април 2008 г., изм. ДВ. бр. 102 от 28 Ноември 2008 г., изм. ДВ. бр. 23 от 27 Март 2009 г., изм. ДВ. бр. 42 от 5 Юни 2009 г., изм. ДВ. бр. 82 от 16 Октомври 2009 г., изм. ДВ. бр. 15 от 23 Февруари 2010 г., изм. ДВ. бр. 18 от 5 Март 2010 г., изм. ДВ. бр. 97 от 10 Декември 2010 г., изм. ДВ. бр. 18 от 1 Март 2011 г., изм. ДВ. бр. 38 от 18 Май 2012 г., доп. ДВ. бр. 56 от 24 Юли 2012 г., изм. ДВ. бр. 15 от 15 Февруари 2013 г., изм. и доп. ДВ. бр. 27 от 15 Март 2013 г., изм. ДВ. бр. 30 от 26 Март 2013 г., изм. и доп. ДВ. бр. 61 от 25 Юли 2014 г.)), изм. ДВ. бр. 14 от 20 Февруари 2015 г.

Марков, М., 2007. Колективни искове за защита на потребителите. Общество и право, № 9, с. 9-23.

(Markov, M., 2007. Kolektivni iskove za zashtita na potrebitelite. *Obshtestvo i pravo*, № 9, s. 9-23)

Наредба № РД-16-1117 от 1 октомври 2010 г. за условията и реда за предоставяне на финансови средства на представителните сдружения на потребителите от държавата (Обн. ДВ. бр. 82 от 19 Октомври 2010 г., изм. ДВ. бр. 5 от 17 Януари 2012 г.), бр. 96 от 21 ноември 2014 г..

(Naredba № RD-16-1117 ot 1 oktomvri 2010 g. za usloviyata i reda za predostavyane na finansovi sredstva na predstavitelnite sdruzheniya na potrebitelite ot darzhavata (Obn. DV. br. 82 ot 19 Oktomvri 2010 g., izm. DV. br. 5 ot 17 Yanuari 2012 g.)), br. 96 ot 21 noemvri 2014 g.

Определение 603 от 20.10.2011 г. по гр. г. № 556 от 2011 г., г. к., IV г.о. на Върховния касационен съд. Ciela Net, 2014. <http://web6.ciela.net/>.

(Opredelenie 603 ot 20.10.2011 g. po gr. d. № 556 ot 2011 g., g. k., IV g.o. na Varhovniya kasatsionen sad. Ciela Net, 2014. <http://web6.ciela.net/>)

Седларски, Т., 2011. Икономика и право: икономически анализ на възникването и ефектите на правните норми. *Икономически алтернативи*, № 1, с. 82-102.

(Sedlarski, T., 2011. Ikonomika i pravo: ikonomicheski analiz na vaznikvaneto i efektite na pravnite normi. *Ikonomicheski alternativi*, № 1, s. 82-102)

Сталев, Ж., А. Мингова, В. Попова, О. Стамболиев, Р. Иванова, 2012. Българско гражданско процесуално право. София: Сиела Норма АД, с. 773-780.

(Stalev, Zh., A. Mingova, V. Popova, O. Stamboliev, R. Ivanova, 2012. Balgarsko

grazhdansko protsesualno pravo. Sofiya: Siela Norma AD, s. 773-780)

Пунев, Б., В. Гачев, Г. Хорозов, Д. Митева, Д. Танев, Е. Кръшкова, Е. Балеvsка, К. Топалов, К. Влахов, М. Златарева, М. Обретенова, М. Бобатинов, С. Кюркчиев, 2012. Граждански процесуален кодекс. София: ИК „Труд и право“, с. 819-824.

(Punev, B., V. Gachev, G. Horozov, D. Miteva, D. Tanev, E. Krashkova, E. Balevska, K. Topalov, K. Vlahov, M. Zlatareva, M. Obretenova, M. Bobatinov, S. Kyurkchiev, 2012. Grazhdanski protsesualen kodeks. Sofia: IK „Trud i pravo“, s. 819-824)

Тарифа за държавните такси, които се събират от съдилищата по Гражданския процесуален кодекс (Обн. ДВ. бр. 22 от 28 Февруари 2008 г., изм. ДВ. бр. 50 от 30 Май

2008 г., изм. и gon. ДВ. бр. 24 от 12 Март 2013 г.).

(Tarifa za darzhavnite taksi, koito se sabirat ot sadilishtata po Grazhdanskiya protsesualen kodeks (Obn. DV. br. 22 ot 28 Fevruari 2008 g., izm. DV. br. 50 ot 30 May 2008 g., izm. i dop. DV. br. 24 ot 12 Mart 2013 g.))

Che, Y-K., 1996. Equilibrium Formation of Class Action Suits. *Journal of Public Economics*, 62, pp. 339-361.

Deffains, B. and E. Langlais, , 2011. Informational Externalities and Settlements in Mass Tort Litigation. *European Journal of Law and Economics*, 32(2), pp. 241-262.

Lee, J., 2004. Precedents and Timing: A Strategic Analysis of Multi-Plaintiff Litigation. *The B.E. Journal of Theoretical Economics*, 4(1), pp. 1-28.